

ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА СОЦІАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

**«СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ЗМІСТ ДІЯЛЬНОСТІ
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ЦЕНТРІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПЕНСІОНЕРІВ ТА
ОДИНОКИХ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ ГРОМАДЯН»**

Дипломна робота з соціальної роботи
(освітньо-кваліфікаційний рівень «Магістр»)

Студентки 7 курсу 72 групи

напряму підготовки:

педагогічна освіта 0101

спеціальності «соціальна робота» 231

Черкавської Маргарити Анатоліївни

Керівник:

кандидат педагогічних наук,

доцент **З.В. Ільницька-Залібовська**

м. Житомир – 2017 рік

Зміст

Вступ	4
Розділ I. Теоретичні засади соціально-педагогічного змісту діяльності територіальних центрів соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян	9
1.1. Аналіз базових понять дослідження «соціально-педагогічна діяльність», «зміст соціально-педагогічної діяльності», «територіальний центр соціального обслуговування», «пенсіонер», «одинокий непрацездатний громадянин».....	9
1.2. Законодавча база щодо діяльності територіальних центрів обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян.....	24
1.3. Структура діяльності територіальних центрів обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян.....	42
Висновки до розділу I.....	50
Розділ II. Методика дослідження діяльності територіальних центрів обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян ...	52
2.1. Програма дослідження діяльності територіальних центрів обслуговування з пенсіонерами та одинокими непрацездатними громадянами.....	52
2.2. Аналіз результатів дослідження діяльності соціальних працівників та соціальних робітників у територіальному центрі соціального обслуговування.....	57
2.3. Аналіз результатів дослідження пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян , які обслуговуються у ТЦСО.....	67
Висновки до розділу II.....	87
Розділ III. Розробка моделі діяльності територіального центру соціального обслуговування з пенсіонерами та одинокими непрацездатними громадянами та написання методичних рекомендацій для пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян в умовах діяльності ТЦСО.....	89

3.1. Розробка моделі діяльності територіального центру соціального обслуговування з пенсіонерами та садинокими непрацездатними громадянами.....	89
3.2. Методичні рекомендації для пенсіонерів та садиноких непрацездатних громадян, які обслуговуються у територіальному центрі соціального обслуговування	98
Висновки до розділу III.....	101
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	102
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	106
ДОДАТКИ.....	115

Вступ

Актуальність дослідження. Соціально-демографічна структура сучасного суспільства характеризується постійним збільшенням кількості літніх і старих людей. У багатьох розвинених країнах помітили тенденцію до збільшення кількості старіючого населення у тому числі в Україні. Сьогодні існує безліч проблем пов'язаних зі «старінням суспільства». У зв'язку з цим наголошується підвищений інтерес до цього вікового періоду життя.

Суспільство, в якому ми живемо, диктує все нові ідеали: зовнішності, рівня освіти, доходів і способу життя. Це призводить до формування все нових комплексів, зокрема пов'язаних з віковими змінами. На сучасному етапі спостерігається розвиток комплексу старіння населення. Так, основними небезпеками старості стають: самотність, апатія, жалість до себе, безнадійність, соціальне виключення – руйнування соціальних зв'язків. На ряду з цими проблемами люди похилого віку не мають змоги подбати про себе, фізично і матеріально задовольняти основні життєві потреби. Внаслідок складної життєвої ситуації такі громадяни потребують допомоги зі сторони соціальних установ зокрема територіальних центрів соціального обслуговування.

Діяльність територіальних центрів соціального обслуговування відноситься до сектору соціального захисту населення та направлена на надання соціальних послуг самотнім непрацездатним громадянам та пенсіонерам. Система соціального забезпечення включає ряд соціальних послуг в натуральній формі з метою підтримки непрацездатних, осіб похилого віку, і деяких інших категорій громадян. Зміст соціального обслуговування передбачає комплексний характер і спрямований на надання різноманітних соціальних послуг, направлених на задоволення тих потреб громадян, які спричинені старістю, хворобою, інвалідністю, психологічними проблемами та іншими непередбаченими соціальними ризиками.

В Україні соціальне обслуговування є одним з пріоритетних соціально-економічних напрямів діяльності у сфері соціального забезпечення, і тому держава постійно піклується про дотримання гарантій прав громадян які потребують соціального захисту. Проте на сьогоднішньому етапі

спостерігається недостатній рівень вивченості системи соціальної допомоги у закладах соціального обслуговування, зокрема у територіальних центрах соціального обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян.

Станом на 1 січня 2015 року населення Європейського союзу становить близько 508, 2 млн. чоловік, із яких нараховується значна кількість людей похилого віку [67]. Дані демографічних досліджень свідчать про постійне зростання кількості осіб похилого віку в загальній структурі населення нашої держави. Сьогодні кожен п'ятий житель України досяг 60-річного віку. Частка осіб 65 років і старших, котрі у 1994 році становили 14%, у 2025 році збільшиться до 21. До 2050 року, за прогнозом Інституту демографії і соціальних досліджень НАН України частка осіб старше 60 років складатиме 33,5% від усього населення країни [55]. В умовах прогресивного старіння населення актуальності набувають соціальні проблеми старості, які на сьогодні проявляються у малозабезпеченості, погіршенні здоров'я, самотності, відсутності можливостей для самореалізації тощо. Тому все більшої уваги потребує удосконалення системи соціальної допомоги людям похилого віку та одиноким непрацездатним громадянам.

Сьогодні можна спостерігати як відбувається постійний розвиток мережі установ і підприємств соціального обслуговування, виникає їх новий вигляд, що дозволяє охоплювати все більш широкий спектр соціальних проблем різних шарів і груп населення [57, с.49]. Важливого значення набувають інститути соціального обслуговування самотніх людей похилого віку, міжвідомча робота по організації соціальної підтримки літніх людей, розвиток територіальних центрів соціального обслуговування. Це пов'язано із збільшенням питомої ваги літніх людей у складі населення, зміною соціального статусу людини в старості, припинення або обмеження трудової діяльності, трансформацією ціннісних орієнтирів, самого способу життя і спілкування, а також виникнення різних ускладнень як в соціально-побутовій, так і в психологічній адаптації до нових умов. Все це диктує необхідність вироблення і реалізації специфічних підходів, форм і методів соціальної роботи з пенсіонерами та літніми людьми [62, с.190].

Можемо спостерігати створення соціальної обстановки, де усталені положення науки не можуть відповідати запитам сучасного суспільства і неготові вирішувати соціальні проблеми сьогодення. Виникає потреба розробляти нові положення, які були б адекватні вимогам суспільства і задовольняли умови сучасного життя. Сьогодні проблеми соціальної роботи з людьми похилого віку привертають увагу багатьох вітчизняних дослідників. Зокрема, становище людей похилого віку та стратифікаційні процеси у структурі суспільства досліджують Е. Лібанова, Л. Стадник, С.Кравцов, О. Комарова, А. Лобанова. Зрозумілим стає що проблема старості цікавить науковців різновекторних наук, зокрема філософії, біології, геронтології та соціальної педагогіки. Геронтологічною проблематикою займалися багато авторів, серед яких Т. Смирнова, М. Старикова, О. Краснова, В. Роїк, А. Ташева, О. Левінсон, Є. Холостова, К. Альдохіна, В. Альперович, Б.Тукумцев, Р. Яцемірська та інші. Організаційна структура системи соціального обслуговування та експериментальні дослідження адаптації людей похилого віку до умов нового соціально середовища аналізуються у робота І. Євдокимової, Ю. Ткаченко, Л. Єгорова, Т. Калініченка та ін.

Незначна, проте має тенденцію до зростання, кількість наукових публікацій щодо проблеми діяльності центрів соціального обслуговування свідчить про увагу з боку вчених різних шкіл, напрямів і галузей науки. Потрібно виділити, що людина похилого віку стала предметом дослідження таких науковців, як: Н. Кириллович, яка досліджувала технології соціально-педагогічної підтримки як засобу активізації людей похилого віку в закладах соціального обслуговування, Т. Голубенко вивчала патронаж людей похилого віку, С. Шилова досліджувала педагогічний супровід соціалізації людей похилого віку в стаціонарних установах. Водночас, у галузі методики соціально-педагогічної діяльності в умовах територіального центру соціального обслуговування ця важлива у прикладному плані проблема до цього часу системно не розглядалась.

Досліджень, щодо діяльності територіальних центрів соціального обслуговування, а саме соціально-педагогічної роботи з клієнтами центрів

зараз явно недостатньо. Актуальність проблеми зумовила вибір теми дослідження: «соціально-педагогічний зміст діяльності територіальних центрів обслуговування пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян».

Мета дослідження: дослідити зміст соціально-педагогічної роботи з пенсіонерами та одинокими непрацездатними громадянами в умовах територіального центру соціального обслуговування.

Об'єкт дослідження – процес соціально-педагогічної з пенсіонерами та одинокими непрацездатними громадянами в територіальному центрі соціального обслуговування.

Предмет дослідження – форми, методи, напрями діяльності соціального працівника з пенсіонерами та одинокими непрацездатними громадянами у територіальному центрі соціального обслуговування.

Завдання дипломної роботи:

1. Проаналізувати базові поняття дослідження «соціально-педагогічний зміст», «соціально-педагогічна діяльність», «територіальний центр соціального обслуговування», «пенсіонер», «одиноким непрацездатним громадянин»;

2. Розглянути законодавчу базу щодо захисту прав та інтересів пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян у територіальному центрі соціального обслуговування;

3. Провести емпіричне дослідження соціально-педагогічної діяльності з пенсіонерами та одинокими непрацездатних громадян, які є клієнтами територіального центру соціального обслуговування;

4. Розробити модель роботи територіального центру соціального обслуговування з пенсіонерами та одинокими непрацездатними громадянами та методичні рекомендації пенсіонерам та одиноким непрацездатним громадянам, які обслуговуються в ТЦСО.

В дипломній роботі використано комплекс теоретичних та емпіричних методів, що відповідають змісту проблеми. Для розв'язання поставлених завдань було використано загальнонаукові методи дослідження, зокрема такі, як : теоретичний аналіз, узагальнення, систематизація наукових літературних джерел, аналіз документів, анкетування, опитування тощо.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу та нормативно-правову базу України щодо змісту соціально-педагогічної діяльності, може зробити декілька висновків. Так, зміст соціально-педагогічної діяльності у територіальному центрі соціального обслуговування – це система соціальних, реабілітаційних, виховних, інформаційних, правових, культурно-дозвіллевих послуг, які надаються соціальними працівниками та соціальними робітниками для клієнтів центру.

Основним об'єктом уваги соціальних працівників та соціальних робітників є пенсіонери та самотні непрацездатні громадяни. Поняття «пенсіонер» та «самотній непрацездатний громадянин» варто відділяти та вирізняти. Пенсіонер – це людина, яка отримує пенсію, за віком або станом здоров'я. Поняття «самотній непрацездатний громадянин» варто розуміти, як особу, яка проживає самотньо, самото, без родичів та у зв'язку зі станом здоров'я визнана законодавством України непрацездатною та потребує сторонньої допомоги.

Територіальний центр соціального обслуговування – це соціальна установа призначена надавати соціальні послуги клієнтам, які перебувають у складних життєвих обставинах і потребують сторонньої допомоги. Великою перевагою такого типу установ те, що клієнти можуть отримати необхідну допомогу звернувшись до центру, або за місцем проживання. А також центром надається психологічна підтримка пенсіонерам та самотнім непрацездатним громадянам.

Діяльність територіальних центрів соціального обслуговування керується відповідними Законами України, Наказами та Постановами Кабінету Міністрів України. Серед законодавчих актів основними є: Закон України «Про соціальні послуги»; постанова Кабінету Міністрів України про «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)»; наказ Мінсоцполітики «Про затвердження форм документів, необхідних для оформлення на обслуговування в територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)».

Структура територіального центру соціального обслуговування включає три структурні підрозділи: відділення соціальної допомоги вдома, відділення соціально-побутової адаптації та відділення натуральної допомоги. Відділення соціальної допомоги вдома обслуговує пенсіонерів, самотніх непрацездатних громадян або одинокі сімейні подружжя, які зовсім або частково втратили здатність до самообслуговування і за висновками лікувальної установи потребують побутової та медико-соціальної допомоги, а також не мають працездатних родичів, які зобов'язані за законом їх утримувати. У відділенні соціально-побутової адаптації отримують допомогу одинокі непрацездатні громадяни, інваліди, малозабезпечені пенсіонери та інші громадяни які потрапили в скрутне становище та потребують сторонньої допомоги, незалежно від сімейного стану, які не потребують постійного стороннього догляду на підставі особистої заяви, медичної картки. У відділенні по наданню натуральної допомоги обслуговуються малозабезпечені громадяни та інваліди, які відповідно до акту обстеження матеріально-побутових умов проживання потребують грошової та інших видів натуральної допомоги (організація гарячого харчування, забезпечення продуктами харчування, одягом, взуттям, білизною, предметами першої необхідності, тощо). Також центром проводиться комплекс заходів, спрямованих на розширення культурних контактів та соціальних зв'язків, на розвиток різнобічних інтересів і потреб (концертні програми, вітання з ювілейними датами, святами, акції, виставки творчих робіт, презентації, благодійні обіди, тощо). Для соціальних робітників відділення соціальної допомоги вдома постійно проводяться навчання, на яких вони ознайомлюються з новими законодавчими і нормативно-правовими документами, що регламентують діяльність у сфері надання соціальних послуг, методичними та інструктивними матеріалами професійної діяльності.

У ході дослідницької діяльності, яка проводилась на базі Житомирського міського територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг), ми визначили основні потреби, а також методи, форми та напрями діяльності соціальних працівників та соціальних робітників з пенсіонерами та одинокими непрацездатними громадянами.

Серед форм роботи, які здійснюють фахівці соціальної сфери є соціально-побутова адаптація (40%), надання натуральної допомоги (26%), відновлення документів (15%), соціальний супровід (7%) та представництво інтересів в лікарнях, пенсійному фонді, державних установах (12%). Основними методами роботи є метод соціального діагнозу (збір даних про клієнтів) – 100% серед опитаних; педагогічний (соціальне навчання) 76%, соціологічний (аналіз документів) – 43% серед усіх опитаних; бригадний метод роботи соціальних робітників - 21%. Щодо напрямків роботи соціальних працівників та соціальних робітників з пенсіонерами та самотніми непрацездатними громадянами досліджувані виділили: соціальне забезпечення, соціальну допомогу, створення необхідних матеріальних і фінансових умов для підтримання нормальної життєдіяльності – 65% опитаних, догляд і соціальну допомогу на дому – 65%, соціальну роботу з людьми похилого віку в територіальному центрі – 80%.

Виявилось, що пенсіонери та самотні непрацездатні громадяни частково задоволені послугами центру, проте, потребують ряду додаткових послуг. Отож, самотні непрацездатні громадяни виділили наступні потреби: допомога у самообслуговуванні (35%), потреба у медичному та реабілітаційному обладнанні (31%), потреба у лікуванні (20%), потреба у соціально-побутовій адаптації (14%). Серед пенсіонерів основне коло потреб складає інформаційне забезпечення (31%), потреба у соціально-педагогічній підтримці (24%), потреба у соціально-економічній допомозі (21%), потреба у соціально-побутових послугах (17%).

Оцінюючи потреби клієнтів ми з'ясували, що підпічні центру в достатній мірі не можуть задовільнити свої життєві потреби та потребують ряду послуг таких як: соціально-побутових, соціально-медичних, соціально-економічних, інформаційних, психологічних, допомоги у самообслуговуванні. Це свідчить про те, що організація надання соціальних послуг – це важливе і складне завдання. Тому було створено модель діяльності територіального закладу, яка зобразити діяльність закладу, як багатокomпонентну, єдину структуру, яка має визначену мету та результат діяльності. Також нами було розроблено комплекс

методичних рекомендацій для пенсіонерів та одиноких непрацездатних громадян, які обслуговуються у територіальному центрі соціального обслуговування населення.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник / Ольга Володимирівна Безпалько – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Безпалько О.В. Теорія і практика соціально-педагогічної роботи з дітьми та учнівською молоддю в територіальній громаді: дис... доктора пед. наук: спец. 13.00.05 «соціальна педагогіка» / Ольга Володимирівна Безпалько.– Луганськ: Луганський нац. університет імені Тараса Шевченка, 2006. – 537 с.
3. Белєвцова Я. С. Механізм підвищення якості соціальних послуг на рівні місцевих органів влади : автореф. дис. канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 / Я. С. Белєвцова. – Х. 2011. – 20 с.
4. Бочарова В.Г. Социально-педагогическая деятельность как научная категория: Научный доклад / В.Г. Бочарова – М., 2002. – 31 с.
5. Великий тлумачний словник сучасної української мови/уклад. І голов. ред. В.Т. Бусел.- К.: Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с. .Т. Бусел.- К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) /Уклад. І голов. ред. В.Т. Бусел.- К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.:іл. (898 стор.)
7. Галагузова Ю. Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов: дисс. д-ра пед. наук: 13.00.08. – «теория и методика профессионального образования»/ Ю. Н. Галагузова. – Москва, 2001. – 373 с.
8. Гриценко Л. И. Личностно-социальная концепция А.С. Макаренко в современной педагогике (сравнительный анализ отечественного и зарубежного макаренковедения): автореф. дис. докт. пед. наук: 13.00.01. / Л. И. Гриценко – Екатеринбург, 1998. – 43 с.
9. Гурьянова М. П. Сельская школа и социальная педагогика: пособие для педагогов / М.П. Гурьянова. – Мн.: Амалгея, 2000. – 448 с.

10. Дюмин А. В. Социальная поддержка пожилых людей в современном российском регионе : на примере Алтайского края: дис. канд. социол. наук: 22.00.04 / Андрей Васильевич Дюмин. – Барнаул, 2005. – 168 с.
11. Ермолаева М. Практическая психология старости. / М. Ермолаева. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. – 318 с.
12. Єрмак Н.А. Педагогическая поддержка качества жизни людей пожилого возраста средствами художественного творчества : дис. соиск. доктор.пед наук 13.00.01. / Єрмак Наталія Александрівна. – Ростов-на-Дону, 2009. – 415 с.
13. Загвязинский В. И. Методология и методика социально-педагогического исследования: книга для соц. пед. и соц. работников / В. И. Загвязинский. – М.: АСОПиР, 1995. – 157 с.
14. Закон України «Про державну соціальну допомогу інвалідам з дитинства та дітям-інвалідам» (№ 1220-IV від 02.10. 2003 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2109-14>.
15. Закону України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» (№ 1768-III від 01.06.2000 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T001768.html.
16. Закон України «Про державну соціальну допомогу особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю» (№ 2603- IV від 31.05.2005 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1727-15>.
17. Закону України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" (№1058-IV від 01.01.2018 р.) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.

18. Закон України «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» (№ 3721-ХІІ від 01.01.2015 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3721-12>.
19. Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» (№2623-IV від 02.06. 2005 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2623-15>.
20. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (№ 875-ХІІ від 21.03. 1991 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/875-12>.
21. Законом України «Про прожитковий мінімум» (№ 38 від 09.12. 1999 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Міністерства освіти та науки України. – Режим доступу: <https://com.ukrajiny-zakony/zakon-ukrajini-pro-projtkoviy-minimum-1999-1095.html>.
22. Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» (№ 5462-VI від 16.10. 2012р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/main/2961-15>.
23. Закон України «Про соціальні послуги» (№966-IV. від 19.06.2003 р.) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-15>.
24. Закон України «Про соціальну роботу з дітьми та молоддю» (№42 від 21.06.2005 р.) [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>.
25. Закон України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту» » (№45 від 22.10.1993 р.) [Електронний ресурс] / Офіційний

- веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:
<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3551-12>.
26. Інноваційні моделі соціальних послуг: Проекти Українського фонду соціальних інвестицій / За ред. Н. В. Кабаченко. – К.: ЗАТ «ВІПОЛ», 2006. – Т.1. – 320 с.
27. Інформаційні довідки Міністерства праці та соціальної політики України у рамках виконання пріоритетних завдань Міністерства праці та соціальної політики України на 2008-2010 роки. Режим доступу :
www.mlsp.gov.ua.
28. Кабаченко Н. Сучасні підходи до соціальної роботи з людьми похилого віку / Н. Кабаченко, Т. Семигіна // Соціальна політика та соціальна робота. – 2005. – № 1.
29. Калініченко, Т. І. Теоретико-методологічні основи дослідження проблеми соціально- педагогічної підтримки літніх людей в установах соціального обслуговування / Т. І. Калініченко // Часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія № 11. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. – Випуск 19. – С. 147–154.
30. Козлов А. А. Социальная геронтология / А. А. Козлов М.: Академия, 1995. – 199 с.
31. Котельников Г. П. Геронтология и гериатрия : учеб. для студентов мед. вузов, слушателей учреждений доп. проф. образования и повышения квалификации специалистов / Г. П. Котельников, О. Г. Яковлев, Н. О. Захарова; Самар. гос. мед. ун-т, науч.-исслед. ин-т "Международ. центр по проблемам пожилых". – М.: Самара: СамГМУ, 1997. – 796 с.
32. Курилович Надежда Васильевна. Технологии социально- педагогической поддержки как средство активизации пожилых людей в учреждениях социальной защиты населения: дис. канд. пед. наук 13.00.02 / Надежда Васильевна Курилович. – Тамбов, 2004. – 235 с.
33. Наказ від «Про затвердження Державного стандарту догляду вдома» (№ 760 від 13.11. 2013 р.)[Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт

- Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1990-13>.
34. Наказ «Про затвердження Державного стандарту соціальної адаптації» (№ 514 від 18.05.2015) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0665-15>.
35. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Переліку соціальних послуг, що надаються особам, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно їх подолати» (№ 537 від 03.09.2012 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1614-12>.
36. Наказ Міністерства соціальної політики України «Про затвердження Порядку розроблення державного стандарту соціальної послуги». (№ 282 від 16.05.2012 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0876-12>.
37. Наказ «Про затвердження форм документів, необхідних при оформленні на обслуговування у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» (№ 762 від 14.07. 2016 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1084-16>.
38. Основи загальної психології / За редакцією академіка АПН України, професора С. Д. Максименка. – Київ: НПЦ Перспектива, 1998. – 256 с.
39. Попович Г. М. Соціальна робота в Україні и за рубежом. / Г. М. Попович – Ужгород: МПП «Гражда», 2000. – 134 с.
40. Постанова Кабінету Міністрів України (№ 1417 від 29.12.2009 р.) “Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)” [Електронний ресурс]. /

Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу:
[http://zakon.nau.ua/doc/?code=1417-2009- %EF](http://zakon.nau.ua/doc/?code=1417-2009-%EF).

41. Постанова «Про затвердження Державної типової програми реабілітації інвалідів» (№ 1686 від 08.12.2006 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України.– Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1686-2006-п>.
42. Постанова «Про затвердження порядку надання інвалідам та дітям-інвалідам реабілітаційних послуг» (№ 80 від 31.01.2007р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/80-2007-п>.
43. Постанова «Про затвердження Положення про індивідуальну програму реабілітації інваліда». (№ 757 від 23.05.2007 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/757-2007-%D0%BF>.
44. Постанова «Про Раду з питань соціального захисту бездомних осіб та осіб, звільнених з місць позбавлення волі» (№ 538 від 30. 06. 2010 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/538-2010-%D0%BF>.
45. Постанова «Про схвалення Концепції соціальної адаптації осіб які відбували покарання у виді позбавлення волі на певний строк» (№ 1385 від 30.10.2008 р.) [Електронний ресурс]. / Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1385-2008-п>.
46. Психологія старости и старения: Хрестоматия/ сост. О.В. Краснова, А. Г. Лидерс. – М.: Академия, 2003. – 412.
47. Психология социальной работы / [О. Н. Александрова, О. Н. Боголюбова; Н. Л. Васильева и др.] ; под общ. ред. М. А. Гулиной. – СПб.: Питер, 2008. – С. 271–277.
48. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану дій щодо поліпшення життєзабезпечення ветеранів війни на 2007 – 2010 роки» (№ 731-р. від 11.09. 2007 р). – Режим доступу:

<http://www.rada.gov.ua>.

49. Розпорядження Кабінету Міністрів України про схвалення «Стратегії реформування системи надання соціальних послуг». (№556-р від 08.08.2012 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/556-2012-%D1%80>.
50. Сейко Н. А. Соціальна педагогіка: курс лекцій / Н. А. Сейко. – Житомир: Житомир.держ. пед. ун-тет, 2002. – 260 с.
51. Словник української мови: в 11 томах. – Том 2, 1971. – 311с.
52. Соціальна педагогіка: підручник / за заг. ред. проф. Капської А. Й. – К.: Центр навчальної літ-ри, 2003. – 256 с.
53. Соціальна педагогіка: теорія і технології: підручник / За заг. ред. Зверєвої І. Д. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 316 с.
54. Соціальна робота : технологічний аспект / за ред. А. Й. Капської. – К.: Центр навчальної л-ри, 2004. – С. 322–327.
55. Стадник Л.А. Нові напрямки кадрової політики та інформаційної підтримки при наданні медико-соціальної допомоги людей літнього віку / Л. А. Стадник. – V Національний конгрес геронтологів і геріатрів України. Тези. – К. – 12-14 жовтня 2010 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geront.kiev.ua/psid>.
56. Типове положення «Деякі питання діяльності територіальних центрів соціального обслуговування (надання соціальних послуг)» (№ 1417 від 29.12.2009 р.) затверджено Постановою Кабінету Міністрів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1417-2009-%D0%BF>.
57. Топчий Л. В. Социальное обслуживание пожилых людей: новые шаги к инновационным технологиям и созданию благоприятной обстановки // Работник социальной службы / Л. В. Топчий, 2002. – №1. – С. 49 -53.
58. Тюптя Л.Т. Соціальна робота: теорія і практика : навчальний посібник /Л.Т.Тюптя, І.Б. Іванова. – К.: Знання, 2008. – 574 с.
59. Урядовий потрал. Уряд вніс зміни до Положення про територіальні центри соцобслуговування. [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=245773718&cat_id=244274160.

60. Философский энциклопедический словарь / гл. ред. Л. Ф. Ильичев, П. Н. Федосеев, С. М. Ковалев, В. Г. Панов. – М.: Сов. энцикл, 1983. – 840 с.
61. Фокин И. В. Педагогические модели в социальной работе с пожилыми людьми в США: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / И. В. Фокин. – М., 2002. – 215 с.
62. Холостова Е.И. Социальная работа с пожилыми людьми: Учебное пособие / Е. И. Холостова. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2003. – 296 с.
63. Шапиро В. Д. Человек на пенсии: социальные проблемы и образ жизни. / В. Д. Шапиро. – М.: Мысль, 1980. – 208 с.
64. Юридична енциклопедія: В 6 т. /Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. / Ю.С. Шемшученко. — К.: «Укр. енцикл.», 1998. — Т.4: Н-П. — 720 с.
65. Яцемирская Р. С, Беленькая И. Г. Социальная геронтология: Учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений / Р. С. Яцемирская. – М.: Владос, 1999. – С.45-62.
66. Bian, W. and Qin, Y. (2005) Issue and Countermeasure of City Community Service in Heilongjiang Province. Business Economy, 9, 7-9.
67. Eurostat, Statistics. Explained article «Population and population change statistics [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php/Population_and_population_change_statistics.
68. Wu, M. Research on the Development of Bursing Home Care: Demand and Supply. Economic Science Press, Beijing, 2011.
69. R.A. Kane et al., First Findings from Wave 1 Data Collection: Measures, Indicators, and Improvement of Quality of Life in Nursing Homes (Minneapolis: Division of Health Services Research and Policy, School of Public Health, University of Minnesota, 2000); and C.A. Levin, “Resident

and Family Perspectives on Assisted Living” (Doctoral thesis, University of Minnesota, 2001).

70. S. Litvak, J. Heuman, and H. Zukas, *Attending to America: Personal Assistance for Independent Living* Oakland, Calif.: World Institute on Disability, 1987.
71. Zhang, Y. and Yan, J. The Status, Problems and Public Policy Selection of Elderly Care Service System in China. *Contemporary Economic Management*, 1, 2015 – P. 51-56.
72. Zhang, Y. Summarizing Studies on Social Service Institutions for Elderly in China. *Journal of Social Work*, 2008. – 10, 4-7.